

بسمه تعالی

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت آموزشی
مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی

راهنمای حیطه‌های جشنواره کشوری شهید مطهری

تدوین ۱۳۹۶

مقدمه

یازدهمین جشنواره شهید مطهری در اردیبهشت ۱۳۹۷ در راه است و گذشت ده دوره از برگزاری این جشنواره ایجاب می کند که با نگاه به گذشته، فرایندها دقیق تر تنظیم شود. یکی از این موارد تعریف شفاف تر حیطه های این جشنواره است که سال هاست بطور پیدا و پنهان مشکلاتی برای صاحبان فرایندها (انتخاب حیطه در هنگام ثبت و....)، داوران (انتخاب برترین ها از میان فرایندهایی که براساس نظرات داوران مرتبط با حیطه مربوطه نبوده اند و....) و مدیران برنامه (چالش های مدیریت اعتراضات، قرار گرفتن فرایندها در حیطه های کاملاً بی ارتباط...) ایجاد نموده است. براین اساس کمیته علمی جشنواره درصدد برآمد تا تعریفی از هر یک از حیطه ها ارائه نماید. پس از شروع کار مشخص شد که این حیطه ها که در محدوده فعالیت های آموزشی اعضای هیأت علمی تعریف شده است می تواند به شیوه های مختلفی تعریف شوند.

روش کار

به عنوان قاعده اولیه و با توجه به وجود آیین نامه ارتقای مرتبه اعضای هیات علمی و تعریف حیطه های دانش پژوهی در پیوست شماره هشت شیوه نامه اجرایی این آیین نامه، حیطه های آن مبنای اصلی کار قرار گرفت. برای ارایه تعریف کاربردی هر یک از حیطه ها، نشست یک روزه ای با شرکت اعضای کمیته علمی و راهبری همایش برگزار و شرکت کنندگان در قالب شش کارگروه، نسبت به ارایه متن پیشنهادی خود اقدام کردند. پس از ارایه گزارش کارگروه ها و بحث و بررسی، در نهایت مقرر گردید تا دبیرخانه همایش با همکاری نمایندگان شش کارگروه متن نهایی را به صورت منسجم، متحدالشکل و با حذف هم پوشانی غیرضروری تهیه نماید.

متن تهیه شده شامل شش حیطه بوده که در هر یک از آنها پس از ارایه یک تعریف کاربردی، مصادیقی که در جشنواره شهید مطهری در ذیل حیطه مذکور قرار می گیرد آورده شده است. در عین حال برای رفع ابهامات احتمالی و شفافیت بیشتر متن، در ادامه مصادیقی که در حیطه مورد نظر قرار نمی گیرند نیز ذکر شده است.

شایان ذکر است در حین تعریف این مصداق‌ها مشخص گردید که در برخی موارد لازم است به طور قراردادی خطوطی تعیین گردد که بعضاً با منابعی که در خصوص تعریف منفرد هر حیطه وجود دارد، تطبیق ندارد. بنابر این ذکر این نکته ضروری است که تعاریف ارایه شده عمدتاً برای تمایز قایل شدن بین حیطه‌ها و نیز مدیریت بهینه دریافت و داوری فرایندها صورت گرفته و الزاماً به معنای تغییر در تعاریف ذاتی هر یک از حیطه‌ها نمی باشد. در عین حال تلاش شده است تا تعاریف و مصادیق به گونه‌ای ارایه شوند که مناسب جشنواره شهید مطهری و ماهیت دانش پژوهی آموزشی فرایندهای مورد بررسی در آن باشند. لذا از برشمردن مواردی که ماهیت نظری یا پژوهشی صرف داشته اند در این متن پرهیز شده است.

ضمن سپاس فراوان از همه اعضای کمیته علمی و کمیته راهبردی همایش و جشنواره برای همکاری و سعه صدر قابل تقدیرشان و نیز نمایندگان محترم کارگروه‌ها، در انتها تاکید می گردد که این مسیر همچنان باز است و در مواردی که علیرغم این تعاریف ممکن است تعیین حیطه برای یک فرایند خاص، مشکل باشد دانشگاه‌های علوم پزشکی می‌توانند برای انتخاب بهینه با مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی وزارت ریزنی نموده و استعلام نمایند. امید است این روند در سال‌های آینده مبنای بازنگری‌های بعدی این تعاریف و تقسیم بندی‌ها قرار گیرد.

حیطه‌های یازدهمین جشنواره شهید مطهری

۱. تدوین و بازنگری برنامه آموزشی
۲. یاددهی و یادگیری
۳. ارزشیابی آموزشی
۴. مدیریت و رهبری آموزشی
۵. یادگیری الکترونیکی
۶. طراحی و تولید محصولات آموزشی

تعاریف و مصادیق

حیطه تدوین و بازنگری برنامه‌های آموزشی

تعریف:

برنامه درسی طرح یا نقشه ای است که در برگیرنده فرصت های یادگیری و تجارب آموزشی برنامه ریزی شده برای محدوده زمانی و مکانی مشخص می باشد. به عبارت دیگر ابزاری است که به واسطه فعالیت های برنامه ریزی شده و هدفمند، موجبات یادگیری در یادگیرندگان را فراهم می آورد. محدوده فرایندهای حیطه برنامه ریزی درسی می تواند دربرگیرنده طیفی از یک دوره کوتاه مانند توانمندسازی اعضای هیات علمی و کارکنان یا آموزش مداوم تا سطح یک رشته باشد. همچنین گروه هدف آن می تواند اعضای هیات علمی، دانشجویان مقاطع مختلف تحصیلی و یا دانش آموختگان باشند. فرایندهای این حیطه می تواند در قالب تمام گام‌های برنامه ریزی درسی طراحی و اجرا گردد یا فقط شامل یکی از مراحل آن باشد به شرط آن که نقش آن مرحله در کل فرایند برنامه ریزی درسی مشخص باشد.

در جشنواره شهید مطهری، این حیطه مصادیق زیر را دربرمی گیرد:

- ❖ نیازسنجی (به گونه‌ای که به کارگیری نتایج آن در فرایند برنامه ریزی نشان داده شود)
- ❖ تدوین اهداف (از جمله توانمندی های دانش آموختگان)
- ❖ انتخاب و سازماندهی محتوا
- ❖ اجرای برنامه
- ❖ ارزشیابی برنامه

در جشنواره شهید مطهری، این حیطه موارد زیر را در برنمی گیرد:

- ❖ نوآوری در حیطه روش تدریس یا ارزشیابی برنامه درسی که به طور مستقل از برنامه درسی باشد.
- این موارد حسب مورد در حیطه های یاددهی و یادگیری یا ارزشیابی آموزشی قرار می گیرند.
- ❖ مدیریت برنامه درسی. این مورد نیز در حیطه مدیریت و رهبری آموزشی قرار می گیرد.

حیطه یاددهی و یادگیری

تعریف:

هر آن چه که به تعاملات یاددهنده و یادگیرنده در راستای دستیابی به اهداف آموزشی مرتبط می شود.

در جشنواره شهید مطهری، این حیطة مصادیق زیر را دربر می‌گیرد:

- ❖ الگوها و مدل‌های تدریس
- ❖ یادگیری در گروه‌های بزرگ
- ❖ یادگیری در گروه کوچک
- ❖ آموزش بالینی
- ❖ یادگیری در عرصه جامعه
- ❖ یادگیری از همتایان
- ❖ بازخورد (در صورتی که مرتبط با تعاملات یاددهنده- یادگیرنده و ویژگی‌های خاص آنها - سبک‌های یادگیری و ... - باشد و منجر به بهبود کیفیت یاددهی و یادگیری شود).

در جشنواره شهید مطهری، این حیطة موارد زیر را در بر نمی‌گیرد:

- ❖ چنانچه فرد ابزار یا محصول آموزشی را تهیه کرده باشد و از آن در فرایند یاددهی و یادگیری استفاده کند، چون تمرکز بر ساخت ابزار است، در این حیطة قرار نمی‌گیرد. این موارد در حیطة محصولات آموزشی قرار می‌گیرند.
- ❖ مواردی که برنامه درسی تدوین شده و بخشی از آن نیز به روش‌های تدریس، اختصاص دارد، چون تاکید اصلی بر تدوین برنامه است، در این حیطة قرار نمی‌گیرد. این موارد در حیطة تدوین و بازنگری برنامه‌های آموزشی قرار می‌گیرند.
- ❖ مواردی که روش آموزش یا تدریس به کار رفته مبتنی بر استفاده از فضاهای مجازی است و قسمت عمده ارتباط در فضای مجازی شکل می‌گیرد در این حیطة قرار نمی‌گیرند. این موارد در حیطة یادگیری الکترونیکی قرار می‌گیرد.
- ❖ بازخورد چنانچه به عنوان یکی از گام‌های فرایند ارزشیابی باشد، در این حیطة قرار نمی‌گیرد. این موارد در حیطة ارزشیابی قرار می‌گیرد.

حیطة ارزشیابی

تعریف:

جمع‌آوری و تحلیل نظام مند و هدفمند اطلاعات با روش علمی (روا و پایا) جهت بررسی کارکرد، اثربخشی و سطح علمی و رعایت اصول، در مورد اعضای هیأت علمی، فراگیران، یا برنامه درسی جهت بازخورد (به منظور بهبود عملکرد) یا تصمیم‌گیری

در جشنواره شهید مطهری، این حیطة مصادیق زیر را دربر می‌گیرد:

هر ارزشیابی اعم از low-stake یا high-stake، تکوینی یا تراکمی، به روش کاغذی یا الکترونیک در زیر حیطة های زیر:

- ❖ ارزشیابی کمیت یا کیفیت آموزشی اعضای هیأت علمی
- ❖ ارزیابی فراگیران در عرصه های مختلف آموزشی
- ❖ تحلیل آزمون
- ❖ ارائه بازخورد
- ❖ ارزشیابی برنامه
- ❖ سنجش محیط آموزشی
- ❖ اعتباربخشی برنامه‌ای (آموزشی)
- ❖ اعتباربخشی موسسه‌ای (آموزشی)

در جشنواره شهید مطهری، این حیطة موارد زیر را در بر نمی‌گیرد:

- ❖ طراحی سامانه های خدمات آموزشی
- ❖ طراحی سامانه هایی که در راستای ارزشیابی به کار رود در صورتی که تاکید و تمرکز بر طراحی سامانه باشد
- ❖ ارزیابی کیفیت و اثربخشی مشاوره دانشجویی
- ❖ نیازسنجی آموزشی
- ❖ برنامه ریزی راهبردی
- ❖ مدیریت فضاها و امکانات و خدمات آموزشی. این موارد در حیطة مدیریت و رهبری قرار می‌گیرد.
- ❖ اتوماسیون فرایندها. این موارد اگر جنبه طراحی سامانه داشته باشد در حیطة محصولات آموزشی و اگر کاربرد آن به منظور استفاده بهینه در مدیریت روند باشد در حیطة مدیریت و رهبری قرار می‌گیرد.
- ❖ ارزشیابی فرآیندهای آموزشی به عنوان جزئی از طراحی و اجرای فرآیند

حیطه مدیریت و رهبری آموزشی

تعریف:

این حیطه دربرگیرنده وظایف و کارکردهای مدیریت و رهبری آموزشی¹ است که منجر به تحقق اهداف از پیش تعیین شده آموزش علوم پزشکی و تعالی و ارتقای مستمر کیفیت در ابعاد مختلف حیات آکادمیک دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی علوم پزشکی می‌گردد.

در جشنواره شهید مطهری، این حیطه مصادیق زیر را دربر می‌گیرد:

- ❖ برنامه ریزی راهبردی (استراتژیک) و عملیاتی در آموزش علوم پزشکی
- ❖ نیازسنجی در راستای ارتقای مدیریت و رهبری آموزشی
- ❖ طراحی، اجرا و ارزشیابی فرایندهای ارتقای کیفیت آموزش علوم پزشکی (مدیریت تغییر)
- ❖ رهبری تغییر و تحول در آموزش علوم پزشکی
- ❖ جذب و بکارگیری نیروی انسانی اثربخش در آموزش علوم پزشکی
- ❖ ظرفیت سازی فردی و سازمانی در راستای مدیریت و رهبری تغییرات آموزشی از جمله ارایه مشاوره، راهنمایی و منتورینگ
- ❖ پیاده سازی راهکارهای ارتقای انگیزه اعضای هیأت علمی، دانشجویان و کارکنان در حوزه آموزش
- ❖ بکارگیری زیرساخت های فناوری اطلاعات به منظور بهینه سازی امور مرتبط با مدیریت آموزشی
- ❖ مدیریت فضا، امکانات و خدمات آموزشی
- ❖ مدیریت برنامه درسی
- ❖ استقرار نظام حمایت از دانشجویان

در جشنواره شهید مطهری، این حیطه موارد زیر را در بر نمی‌گیرد:

- ❖ مدیریت امور اداری و مالی بخش آموزش
- ❖ مدیریت فضای مجازی و نرم افزارهای مرتبط با آموزش علوم پزشکی
- ❖ طراحی، ساخت و بکارگیری تجهیزات آموزشی
- ❖ مدیریت کلاس درس
- ❖ توانمندسازی دانشجوینان

¹ Educational Administration

حیطه یادگیری الکترونیکی

تعریف:

تعامل یاددهنده - یادگیرنده با استفاده از فناوری های برخط و فناوری های مبتنی بر IT پیشرفته (از محتوای متنی تعاملی تا استفاده از آواتار در دنیاهای مجازی) برای کسب دانش، مهارت و نگرش

در جشنواره شهید مطهری، این حیطه مصادیق زیر را دربر می گیرد:

- ❖ ارائه آموزش از طریق اینترنت با استفاده از فناوری های همزمان² (مانند کلاس مجازی)، اعم از ترکیبی یا صرفاً مجازی
- ❖ ارائه آموزش از طریق اینترنت با استفاده از فناوری های غیر همزمان³ (مانند استفاده از LMS)، اعم از ترکیبی یا صرفاً مجازی
- ❖ آرایه آموزش با استفاده از فناوری های واقعیت مجازی و واقعیت افزوده
- ❖ آرایه آموزش با استفاده از شبیه سازهای⁴ رایانه ای مانند بیمار مجازی
- ❖ انواع آموزش های ارائه شده با استفاده از فناوری همراه⁵

توضیح اول: فرآیند یادگیری الکترونیکی باید شامل کلیه مراحل طراحی آموزشی (شامل: تحلیل، طراحی، توسعه، اجرا و ارزشیابی) باشد.

توضیح دوم: لزومی ندارد که کلیه فعالیت های طراحی آموزشی در محیط اینترنت صورت گیرد و اقداماتی از این روند می تواند به صورت حضوری برگزار شده باشد.

در جشنواره شهید مطهری، این حیطه موارد زیر را در بر نمی گیرد:

- ❖ تولید انواع محتواهای الکترونیکی مانند بسته های مولتی مدیا، کتاب الکترونیکی، و ... بدون استفاده در سیستم آموزش مجازی. این موارد در حیطه محصولات آموزشی قرار می گیرند.
- ❖ مجازی کردن فرایندهای اداری یا اجرایی مانند استفاده از زیرساخت های فناوری اطلاعات مانند ارزشیابی مبتنی بر شبکه (مانند نرم افزارهای ارزشیابی هیات علمی) یا نرم افزارهای مدیریت آموزش.

²Synchronized

³ Asynchronous

⁴ Simulation

⁵ Mobile Learning

❖ فعالیت های که صرفاً مربوط به برنامه ریزی یا ارزشیابی دوره های یادگیری الکترونیکی باشد مربوط به این حیطه نیست. این موارد حسب موضوع در حیطه برنامه ریزی درسی و ارزشیابی آموزشی قرار می گیرند.

حیطه طراحی و تولید محصولات آموزشی

تعریف:

محصول آموزشی، عبارت است از هر نوع ابزار، مواد، رسانه (media)، و فناوری (technology) آموزشی که امکان به کارگیری در عرصه های آموزشی مختلف را دارا باشد و باید حداقل یک نمونه ی تولید شده (در مقیاس آزمایشی) و طرح تجاری سازی (Business Plan)، را داشته باشد.

در جشنواره شهید مطهری، این حیطه مصادیق زیر را دربر می گیرد:

- ❖ فیلم آموزشی
- ❖ پادکست
- ❖ پویانمایی
- ❖ تیزر دیجیتال اینفوگرافی
- ❖ راهنمای مطالعه^۶ و درسنامه^۷
- ❖ بازی سازی (اعم از بازی های فیزیکی و دیجیتال) شامل بازی های جدی یا کاربردی^۸ و بازی های آکادمیک^۹ و اورینگامی (فیزیکی و الکترونیکی)
- ❖ شبیه سازهای آموزشی شامل مدل و مولژ آموزشی (اعم از فیزیکی و مجازی)
- ❖ واقعیت افزوده (AR) و واقعیت مجازی (VR)
- ❖ هولوگرام ۳ بعدی –
- ❖ نرم افزارهای آموزشی
- ❖ طراحی سامانه های آموزشی
- ❖ اپلیکیشن موبایل
- ❖ گجت
- ❖ ابزارهای معاینه ی تشخیصی با قابلیت استفاده آموزشی

⁶ Material

⁷ Study Guide

⁸ Student text book

⁹ Applied or Serious Games

¹ Academic Games

توضیح اول: رعایت معیارهای گلاسیک جهت ارزیابی محصولات تولید شده، الزامی است. در این چارچوب، ثبت پتنت محصول، ثبت محصول در مرکز مالکیت معنوی، ثبت به عنوان محصول دانش بنیان، دفاع موفق محصول در مراکز رشد دانشگاه های علوم پزشکی یا مراکز رشد و پارک های فناوری وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ثبت اختراع یا ثبت پتنت در مراکز معتبر بین المللی، و کسب مجوز تولید انبوه از مراجع ذیصلاح (مانند اداره ی تجهیزات پزشکی) و ... معادل معیارهای گلاسیک ۴، ۵ و ۶ در نظر گرفته خواهند شد.

توضیح دوم: رعایت الزامات تجاری سازی به منزله سطح ملی و بین المللی بوده و منجر به کسب امتیاز افزوده در این سطح خواهد خواهد شد.

در جشنواره شهید مطهری، این حیطة موارد زیر را در برنمی گیرد:

❖ محصولاتی که مجری فرایند طراحی یا تولید محصولات مذکور را انجام نداده و صرفاً به استفاده، ارزشیابی و ... محصولات نامبرده مبادرت ورزیده باشد. این موارد حسب موضوع در سایر حیطة ها، قرار خواهند گرفت.

❖ محصولاتی همچون ابزارها، تجهیزات و ملزومات پزشکی که صرفاً یا عمدتاً کارکرد^۱ بهداشتی و درمانی دارند.

¹ Patent 1
¹ Blended 2